

KRIAUCIŪNAS, Jonas
Lietuvos Dokumentacijos Projektas
Lietuviškai
RG-50.473*0101

Kasetė 1 iš 1-os

Šiame pokalbyje, Jonas Kriaučiūnas labai ryškiai ir tiksliai pasakoja apie įvykius ir žmones Žalvos apskrityje kuriuos jis įsidėmėjo būdamas devynių metų vaikas kai Fašistai užkariavo Sovietų Sąjungą ir užėmė Lietuvą 1941-ais metais. Jisai smulkmeniškai apibūdina žydų veiklą Žalvoje prieš karą ir kaip jų gyvenimas pasikeitė kai Vokiečiai užėjo. Jis prisimena epizodą kada baltaraiščiai varė žydus vyrus į sinagogą verčiant juos dainuoti „Internacionalą.“ Jisai irgi prisimena kaip jo tėvas kartu su kitais kaimiečiais buvo priverstas vežti žydes moteris ir vaikus į Ukmergę savo vežimuose. Jisai pasakoja kaip jis pats girdejo kaip žydų vyrai buvo sušaudyti ir matė kaip baltariaščiai apiplėšė žydų namus po šaudymų. Kalba apie baltaraiščius kuriuos jis išvardina. Kriaučiūnas taip pat diskutuoja likimus baltaraiščių, slapstomų žydų vaikų ir žydų turtų, namų ir parduotuvių.

[08:] 34:16:02 – [08:] 41:39:08

Jisai prisistato save, kad gimes 1932-ais metais Bikonių kaime, Žalvos apskrityje, Ukmergės valsčiui, valstiečiu šeimoje; aiškina kaip lankė pradinis mokslus kai režimos keitėsi nuo laisvos Lietuvos 1939-ais metais, Sovietu okupacijos 1940-ais metais ir Nazių pergalę 1941-ais metais; pateikia informacijos apie Žalvos istoria, kad maždaug 500 žydų joje gyveno prieš karą ir kad buvo du sinagogai; paaiškina kad po savaitės kaip karas prasidėjo, Fascistai okupavo Žalva; apibūdina kaip vokiečių apžvalgos lėktuvus nusileido mokyklos stadijone, ir kaip jisai kartu su kitais vaikais eijo apžiūrėti ji; pasakoja kaip jiam einant per miestą jisai matė kaip žydų vyrai buvo varomi į sinagoga; paaiškina kad Žalvoje jau buvo susidarius grupė 10 policininkų vadinami baltaraiščiais; pasakoja kaip matė vadovą baltaraiščių, Petrą Maželį, bemušant Žydus vyrus su gumine lazda ir verčiant žydus dainuoti „Internacionalą“ kol jie buvo vedami į sinagogą; pasakoja kaip sekančia dieną matė kaip policininkai tuštino žydų namus ir vežė baldus ir drabužius į valsčiaus centra kad pasidalintų tarpusavį; smulkmeniškai prisimena kaip jo tėvas ir kiti kaimiečiai su arkliais ir vagonas buvo priversti vežti žydų moteris ir vaikus į Ukmergės kalėjimą; apibūdina kaip girdėjo šūvius prie žydų kapinių ir kad sužinojo kad per tas tris ar keturias naktis nušovė 60 žydų vyrų; atkreipia dėmesį į du Lietuvius kurie buvo suimti tarip žydų—vienas buvo nušautas, o kitas, vardu Rimša sugebėjo pabėgti nuo šaudymo vietos ir išduoti kas šaudė žydus prieš jie ji pasivijo ir nušovė; mini baltaraiščių vardus Petras Maželis, Jonas **Danilevičius [Danelevičius]**, Paškevičius ir Virbalas.

[08:] 41:39:09 – [08:] 49:33:02

Jisai pasakoja apie likimą baltaraiščių šaudytojų—kad kai kurie pasitraukė į Vakarus, kiti buvo Sovietinio teismo nuteisti ir pasodinti kalėjimuose, ir kiti--tarp jų, Petras Maželis--pokario metais

išėjo į miškus kaip partizanai kovot prieš Sovietinę valdžią; pasakoja kaip nuo 1944-ųjų metų Maželis nušovė nemažai civilinių gyventojų, kad net partizanai jį patys nušovė už jo žiaurumą; pasakoja kaip jisai matė atkastus lavonus 1944-ais kai šeima vieno lietuvio kuris buvo nušautas kartu su žydais, nutarė jį perlaidoti katalikų kapinėse; *[tyla kol pokalbis vel prasideda]*; kalba apie Žalvos svarbą žydų gyvenime atkreipiant dėmesį į įvairias smulkių produktų ir amatininkų parduotuves ir arklių turgų; išvardina žydų profesijas miestelije; apibūdina kaip žydai keliaudavo į kaimus ir pardavinėjo smulkius produktus; kalba apie gerus santykius tarp žydų ir kitų Žalvos gyventojų, ir mini savo tėvą kaip po pavyzdį; išaiškina kad žydų ir lietuvių vaikai mokėsi kartu iki 1939 be konfliktų; pripažįsta kad buvo mažų konfliktų, bet kad dauguma lietuvių gailėjosi kai žydai buvo šaudomi; diskutuoja apie slapstomus vaikus, kaip dauguma žmonių žinojo, bet nepasakojo vaikam; mini šeimą Karališkių kaime kurui užaugino žydų vaiką; kalba apie likimą tų slapstomų vaikų ir šeimų kurios juos augino; nusprendžia kad buvo daug pagarbos žydam Žalvos apskrityje; apibūdina savo įspūdžius budamas vaiku, butent kad jam pasirodė kaip žydų miestelis pagrinde.

[08:] 49:33:03 – [08:] 56:50:04

Jisai gryžta prie epizodo kai gaudė žydus į sinagoga, smulkmeniškai aiškinant kaip žydai dainavo „Internacionala“ lietuviškai ir be nuotaikos; detalai apibūdina žydų pranga, aiškinant kad matė maždaug 20-30 vyrų su getonom žvaigždėm prisiūtom prie drabužių; pakartoja kad jie buvo renkami sinagoge ir vėliau nušauti netoli, kol moterys ir vaikai buvo išvežti į Ukmergę ir nužudyti Pivonijos Šile; aiškina kaip gyventojiai šnekėjo kad Žydai buvo šaudomi ir kad turėjo išsikasti sau duobes; vėl pamini pabėgėlio Rimšos pasakojimus apie šaudymo vietą; patikslina kad trys ar keturi baltaraiščiai varė žydus į sinagoga; kalba apie Petro Maželio žiaurumą paminant porą epizodų; apibūdina kaip girdėjo šūvius šautuvų ir automatų iš savo kaimo netoli žydų kapinių ir kaip iš ryto žmonės šnekėjo kad žydai buvo sušaudyti; gryžta prie epizodo kai žydų daiktai buvo vežami iš jų namų, atkreipiant dėmesį kad nebebuvo žydų namuose; prisimena kaip žmonės pasakojo kad du žydai buvo nušauti namuose pro langus; išaiškina kaip baltaraiščiai išgrobstė namus, kiek laiko jie tai darė ir kad bandė nuvaikyti vaikus kurie stebėjo juos; patikslina kad matė tris ar keturis baltaraiščius beimant daiktus; išvardina detalai kokius daiktus ėmė, pagrinde baldus, patalus ir drabužius; patikslina kad jisai tik matė du vagonus, bet žino kad buvo ir daugiau jų.

[08:] 56:50:05 – [09:] 02:17:02

Jisai gryžta prie epizodo kai kaimiečiai vežė moteris ir vaikus į Ukmergę; prisimena ką policininkai sakė kad apgautų kaimiečius kad žydus paprasčiausiai perkrausto į Ukmergę; aiškina kad pats nematė kaip surinko moteris ir vaikus iš namų, bet kad matė jau eilę šešių ar septynių pastočių kelyje ir žinojo kad jo tėvas buvo tarp jų; apibūdina nuotaiką moterų ir vaikų kai juos vežė, kad verkė ir aimanavo; prisimena savo tėvo pasakojimus apie žydes jo vagone; kalba kaip jie visi buvo sušaudyti Pivonijos Šile kadangi tai buvo žydų žudymo centras aplinkiniame miesteliame kuriuos išvardina—Giedraičiai, Balkininkai, Kovarskas, Deltuvas, Siesikai Pabaiskas, Vebri; komentuoja kad kiekvienas

miestas turi savo žydų kapines, pamenant Šešuolius; patikslina kad jisai stovėjo 40-40 metrų atstumo nuo vežimų grupės; apibūdina kaip girdėjo aimanas ir riksyms moterų ir vaikų; svarsto kad moterys turbūt jau suprato kad tai buvo jų paskutinė kelionė; apibūdina vagonų maršrutą į Ukmerge, išaiškinant kad paskutiniam vagone sedėjo penki ar šeši baltaraiščiai su šautuvais.

[09:] 02:17:03 – [09:] 09:09:05

Jisai atsako į klausymą ar atpažino žydus kurie buvo verčiami dainuoti „Internacionalą“ bepaminant kad jų visi vardai surašyti muziejuje, o jisai juos tik atpažino iš matytų veidų; prisimena vieną žydą tiksliai vardu Hamke, smuikininkas kuris grojo jo tėvų vestuvėse; apibūdina savijauta ir išvaizdą žydų kai jie buvo varomi į sinagoga [*vože su ranka lygtai baltaraištis muša, ir nulenke galva bemėgdžiojant žydus*]; paaiškina kad tik vaikai stovėjo aplinkui ir matė šį epizodą; paaiškina kad jis pats nebuvo žydų kapinėse iki 1944-ų metų kada duobė buvo atkasta; [*tyla iki kol pokalbis vėl prasideda*]; paaiškina kad jis sužinojo apie tuos du žydus kurie buvo nušauti savo namuose iš kaimynų; pasakoja kiek naktų girdėjo šaudymus; išaiškina kad matė Maželį tik kai varė žydus į sinagogą; išaiškina kad vėliau dauguma baltaraiščių ir jų šeimos buvo nuteisti ir ištremti į Sibirą, ir kad jų giminių neliko Žalvoje; paaiškina kad jis atsikraustė į Žalvą galutinai gyventi 1961-ais metais, o prieš tai praleido 10 metų kitur.

[09:] 09:09:06 – [09:] 14:24:24

Jisai kalba apie likimą žydų parduotuvių po to kai žydai buvo sušaudyti; paaiškina kad prieš šaudymus kai kurie žydai išdalino savo produktus patikimiems lietuviams kaimuose, o kas liko buvo išplėšta ir išgropstyta iš parduotuvių; patikslina kad nei viena parduotuvė nebuvo atkurta, ir kad visi pastatai liko tušti iki karo galo kada kolkhozai perpardavinėjo pastatus žmonėm; mini kad daugelis pastatų sudegė gale karo; kalba apie sinagogus, kad 1941-ais metais vienas buvo sunaikintas su tikslu atstatyti sudegusia Kiauklių bažnyčia iš jo plytų, o kitas liko vietoj ir tebestovi tuščias; išaiškina kad žydų namai irgi liko tušti iki karo galo kada valstybė pardavė pastatus žmonėm kurie kraustėsi iš kaimų į miestą; apibūdina stovį apleistų pastatų karo metu; komentuoja apie policininkus, jų šeimas ir draugus kurie pasisavino žydų turtus ir pasigerino gyvenimo lygį; palyginimui mini kaip savo šeima kentėjo ir kepdavo duoną iš burokų kad badu nemirtų.

-- 0 --

total time: 40 min 25 sec.